

IV. spotkanie: Sakrament małżeństwa. Spotkanie: przeszkody do zawarcia sakramentu małżeństwa

I. SAKRAMENT MAŁŻEŃSTWA

1. Definicja sakramentu: **WIDZIALNY ZNAK, NIEWIDZIALNEJ ŁASKI**

2. Definicja sakramentu małżeństwa:

Sakrament małżeństwa jest przymierzem między ochrzczonymi, mężczyzną i kobietą, którzy tworzą ze sobą wspólnotę życia i miłości, skierowaną na dobro małżonków oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa (KPK, kan. 1055). Sam Bóg jest twórcą małżeństwa. Wpisane jest ono bowiem w samą naturę mężczyzny i kobiety, którzy wyszli z ręki Stwórcy (KDK 48). Małżeństwo nie jest więc instytucją czysto ludzką, ale pochodzi ono od Boga, który stwarza człowieka z miłości i do miłości (KKK 1604). Mężczyzna i kobieta są stworzeni wzajemnie dla siebie, aby tworzyć parę małżeńską. „Dlatego to mężczyzna opuszcza ojca swego i matkę swoją i łączy się ze swoją żoną tak ściśle, że stają się jednym ciałem” (Rdz 2, 24).

Jezus podkreśla **nierozerwalność małżeństwa**, a jednocześnie daje siłę i łaskę do przeżywania małżeństwa w nowych wymiarach Królestwa Bożego. Jezus podnosi małżeństwo do rangi sakramentu. Małżeństwo chrześcijańskie staje się znakiem, sakramentem przymierza Chrystusa i Kościoła (KKK 1617).

Wzajemne wyrażenie zgody przez małżonków jest niezbędnym elementem, który „stwarza małżeństwo”. Jeśli nie ma zgody, nie ma małżeństwa (KPK, kan 1057). Zgoda **jest aktem osobowym, rozumnym i wolnym**.

Małżonkowie w sakramencie małżeństwa otrzymują od Chrystusa **właściwą im łaskę, przeznaczoną dla udoskonalania ich miłości i dla umocnienia ich nierozerwalnej jedności**. Łaska ta pomaga im wychować po chrześcijańsku ich własne potomstwo. Pomaga im również znosić trudy małżeństwa, wzajemnego oddania i szacunku oraz rozwija miłość, aby była nadprzyrodzona, delikatna i płodna (KKK 1642).

Miłość małżeńska **zmierza do jedności głęboko osobowej**. „Wymaga ona nierozerwalności i wierności w całkowitym wzajemnym obdarowaniu i otwiera się ku płodności” (FC 13).

3. Dokumenty potrzebne do zawarcia małżeństwa

a) **Metryka urodzenia i chrztu**

W pierwszym rzędzie wymaga się metryki urodzenia i chrztu. Konieczna jest ona przede wszystkim do stwierdzenia faktu chrztu; pośrednio może też ona wskazywać na wolny stan osoby, której ten dokument dotyczy. Natomiast na stan wolny kandydata do małżeństwa wskazuje tylko ta metryka, którą wystawiono nie wcześniej niż na sześć miesięcy przed jej okazaniem w kancelarii parafialnej.

b) **Świadectwo bierzmowania**

Wśród dokumentów przedślubnych winno znaleźć się także świadectwo bierzmowania obydwu stron. Zwykle będzie to adnotacja poczyniona w metryce chrzcielnej. Jak już powiedziano, w braku bierzmowania, należy zobowiązać strony lub stronę do jego przyjęcia jeszcze przed ślubem.

c) **Świadectwo zgonu współmałżonka**

W przypadku zawierania małżeństwa przez wdowę lub wdowca zobowiązani są oni do przedłożenia autentycznego dokumentu śmierci współmałżonka.

d) **Zezwolenie ordynariusza miejsca**

Kodeks Prawa Kanonicznego Jana Pawła II (kan. 1071 § 1) uregulował sprawę zezwoleń na asystowanie (tzn. błogosławienie) pewnych osób. Dlatego też ordynariusz, na prośbę proboszcza, może zezwolić na pobłogosławienie: 1) małżeństwa tułaczy; 2) małżeństwa, które nie może być uznane lub zawarte według prawa państwowego; 3) małżeństwa osoby, którą wiążą naturalne obowiązki wobec innej osoby lub dzieci, powstałe z poprzedniego związku (względy humanitarne); 4. małżeństwa osoby, która notorycznie porzuciła wiarę katolicką; 5) małżeństwa osoby związanej cenzurą (kara ekskomuniki lub interdaktu); 6) małżeństwa małoletnich bez wiedzy ich rodziców albo wobec ich uzasadnionego sprzeciwu; 7) małżeństwa zawieranego przez pełnomocnika (zob. kan. 1105).

e) Zapowiedzi przedślubne

Są one publicznym ogłoszeniem zamiaru zawarcia związku małżeńskiego wobec miejscowej wspólnoty parafialnej.

f) Miejsce zawierania związku małżeńskiego

Odnowione obrzędy liturgii sakramentu małżeństwa (1966) podają, że małżeństwo należy zawierać w parafii narzeczonego lub narzeczonej, a za pozwoleniem ordynariusza miejsca lub własnego proboszcza również w innym miejscu. Stąd więc małżeństwo strony katolickiej ze stroną katolicką winno być celebrowane w świątyni parafialnej jednej ze stron. Nupturienti mogliby poprosić proboszcza o zawarcie małżeństwa, z ważnej racji, w innym kościele lub kaplicy na terenie tej samej parafii. Gdyby jednak prosili o to w kościele lub kaplicy leżącej na terenie innej parafii, proboszcz godząc się na ich prośbę musiałby wystawić licencję na ślub dla proboszcza innej parafii.

g) Małżeństwo strony katolickiej ze stroną niekatolicką ochrzczonej (np. prawosławną, protestancką, anglikańską) winno również mieć miejsce w kościele parafialnym (katolickim).

h) Natomiast małżeństwo strony katolickiej ze stroną nieochrzczonej może być zawarte w kościele lub w innym odpowiednim miejscu. Prawodawca szanuje daną osobę nieochrzczonej i nie chce jej zmuszać do wyrażenia zgody na małżeństwo w świątyni chrześcijańskiej, katolickiej.

i) Czas sprawowania liturgii małżeństwa

Obecnie katolicki ślub kościelny może odbyć się każdego dnia, z wyjątkiem jednak Wielkiego Piątku i Wielkiej Soboty.

II. PRZESZKODY MAŁŻEŃSKIE

Przeszkody małżeńskie (Według Kodeksu Prawa Kanonicznego)

Przeszkodą małżeńską w znaczeniu szerokim może być każda okoliczność, która mocą prawa Bożego lub ludzkiego nie pozwala na ważne lub godziwe zawarcie umowy małżeńskiej, czyli "wzięcia" ślubu. Przeszkodą małżeńską w znaczeniu ścisłym może być wspomniana okoliczność, która dotyczy bezpośrednio osoby zawierającej małżeństwo.

1. Przeszkoda wieku

KPK w kan. 1083 § 1 postanawia, że nie może zawrzeć ważnego małżeństwa mężczyzna przed ukończeniem szesnastego roku życia i kobieta przed ukończeniem czternastego roku. Konferencja Episkopatu Polski, zgodnie z pozwoleniem KPK (kan. 1083 § 2), ustaliła wiek dla mężczyzny na 21 rok życia, a dla kobiety - 18 rok życia. Podobnie też postanawia polskie prawo państwowe. Z ważnej przyczyny można uzyskać pozwolenie na wcześniejsze zawarcie związku małżeńskiego zarówno dla kobiety, jak i mężczyzny.

2. Przeszkoda niemocy płciowej

Małżeństwo z natury rzeczy jest nastawione na zrodzenie i wychowanie potomstwa, dlatego też mówiąc o zdolności do zawarcia związku małżeńskiego ma się na uwadze między innymi zdolność do podejmowania aktów skierowanych do przedłużenia życia ludzkiego. KPK (kan. 1084 § 1) postanawia, że "niezdolność

dokonania stosunku małżeńskiego, uprzednia i trwała, czy to ze strony mężczyzny czy kobiety, czy to absolutna czy względna, czyni małżeństwo nieważnym z samej jego natury". Należy tu rozumieć niezdolność do współżycia małżeńskiego przynajmniej jednej ze stron, nie zaś o niezdolność do zrodzenia potomstwa. Niemoc płciowa, aby była przeszkodą, nie musi być absolutna (niezdolność całkowita mężczyzny lub kobiety do współżycia); wystarczy, gdy jest względna (mężczyzna nie może współżyć z kobietą, z którą zawarł małżeństwo lub kobieta z poślubionym przez siebie małżonkiem).

Przeszkoda niemocy płciowej pochodzi z prawa Bożego naturalnego (prawo wpisane w naturę ludzką) i wyklucza możliwość uzyskania dyspensy, czyli pozwolenia na małżeństwo.

3. Przeszkoda węzła małżeńskiego

W KPK (kan. 1085 § 1) czytamy, że nieważnie usiłuje zawrzeć małżeństwo ta osoba, która jest związana węzłem poprzedniego małżeństwa, nawet niedopełnionego. Przeszkodę małżeńską stanowi tylko węzeł małżeński rzeczywiście istniejący, co zakłada jego powstanie i brak rozwiązania go.

Przeszkoda węzła małżeńskiego pochodzi z prawa Bożego pozytywnego (prawo objawione w Piśmie Świętym i Tradycji) i nie ma możliwości otrzymania dyspensy. Według prawa węzeł małżeński ustaje w sposób następujący: przez śmierć współmałżonka, dyspensę papieską (od niedopełnionego małżeństwa), przywilej Pawłowy (zachodzi on wówczas, gdy jedna ze stron przyjmuje chrzest w Kościele katolickim, a druga strona - nie ochrzczona - ją opuszcza lub szykanuje tak, że dalsze wspólne życie staje się niemożliwe; w takim wypadku strona ochrzczona może zawrzeć nowy związek małżeński), stwierdzenie nieważności małżeństwa.

4. Przeszkoda różnej religii

"Nieważne jest małżeństwo między dwiema osobami, z których jedna została ochrzczona w Kościele katolickim lub została do niego przyjęta i nie odłączyła się od niego formalnym aktem, a druga nie jest ochrzczona" (kan. 1086 § 1). Przeszkoda ta istnieje więc między osobą ochrzczone w Kościele katolickim albo do niego nawróconą a osobą nie ochrzczone. Nie wiąże ona chrześcijan akatolików, wiąże natomiast tych katolików, którzy wprawdzie oddalili się od swojego Kościoła, ale formalnie z niego nie wystąpili.

Przeszkoda różnej religii jest pochodzenia kościelnego, ale pośrednio wiąże się z prawem Bożym związanym z obowiązkiem wyznawania wiary katolickiej. Można od tej przeszkody uzyskać dyspensę (kan. 1125 i 1126) pod warunkiem, że strona katolicka złoży oświadczenie (rękojmię), że gotowa jest usunąć niebezpieczeństwo utraty wiary i szczerze przyrzeknie, że uczyni co w jej mocy, aby wszystkie dzieci zostały ochrzczone w Kościele katolickim i po katolicku wychowane. Druga strona, nie ochrzczona, winna być powiadomiona o zobowiązaniach strony katolickiej. Należy też pouczyć strony o przymiotach i celach małżeństwa, co przez nie powinno być przyjęte i respektowane.

5. Przeszkoda święceń

KPK (kan. 1087) stanowi, że "nieważnie usiłują zawrzeć małżeństwo ci, którzy otrzymali święcenia".

Przeszkoda święceń (jest pochodzenia kościelnego, ale swoją podstawę ma w ewangelicznej radzie czystości) ustaje na mocy dyspensy, zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej lub prawomocnego wyroku stwierdzającego nieważność święceń albo przyjęcie ich pod przymusem.

6. Przeszkoda ślubu

KPK (kan. 1088) postanawia, że "nieważnie usiłują zawrzeć małżeństwo ci, którzy są związani wiecznym ślubem publicznym czystości w instytucie zakonnym". Chodzi więc tu o ślub, czyli o świadomie i dobrowolnie uczynioną Bogu obietnicę. Przedmiotem ślubu, który stanowi przeszkodę, jest dożgonna czystość. Z tego wniosek, że ślub złożony na pewien czas, nie wywołuje przeszkody małżeńskiej. Ma to być też ślub publiczny, czyli ważnie złożony wobec prawowitego przełożonego kościelnego i w instytucie zakonnym. Ślub prywatnie złożony nie stanowi przeszkody.

Przeszkoda pochodzi z prawa kościelnego, ale zakaz zawierania związku małżeńskiego wypływa z prawa naturalnego wymagającego dotrzymania wierności złożonemu Bogu przyrzeczeniu. Dyspensa jest możliwa i jest zastrzeżona Stolicy Apostolskiej, jeśli ślub został złożony w instytucie zakonnym na prawie papieskim. W przypadku ślubu złożonego w instytucie zakonnym na prawie diecezjalnym dyspensa może udzielić ordynariusz miejsca.

7. Przeszkoda uprowadzenia

Według KPK (kan. 1089) "nie może być ważne zawarte małżeństwo pomiędzy mężczyzną i kobietą uprowadzoną lub choćby przetrzymywaną z zamiarem zawarcia z nią małżeństwa, chyba że później kobieta uwolniona od porywającego mężczyzny oraz znajdując się w miejscu bezpiecznym i wolnym sama swobodnie wybierze to małżeństwo". Przeszkoda uprowadzenia pochodzi z prawa kościelnego. Jest możliwa dyspensa od tej przeszkody, jeśli zasadnie można przekonać się, że decyzja na małżeństwo kobiety uprowadzonej została podjęta w sposób wolny i niezależny do mężczyzny, który ją uprowadził. cdn.

Przeszkodą małżeńską w znaczeniu szerokim może być każda okoliczność, która mocą prawa Bożego lub ludzkiego nie pozwala na ważne lub godziwe zawarcie umowy małżeńskiej, czyli "wzięcia" ślubu. Przeszkodą małżeńską w znaczeniu ścisłym może być wspomniana okoliczność, która dotyczy bezpośrednio osoby zawierającej małżeństwo. Pragnę tu przedstawić przeszkody w sensie ścisłym i tylko te, które powodują nieważność związku małżeńskiego w momencie jego zawierania. Te przeszkody w Kodeksie Prawa Kanonicznego (KPK) z 1917 r. nazwano zrywającymi. Kodeks Jana Pawła II z 1983 r. wymienia 12 takich przeszkód (zrywających).

8. Przeszkoda występku

KPK w kan. 1090 § 1 postanawia, że "kto ze względu na zawarcie małżeństwa z określoną osobą zadaje śmierć jej współmałżonkowi lub własnemu, nieważnie usuje zawrzeć to małżeństwo". W drugim paragrafie tegoż kanonu czytamy: "Nieważnie również usuje zawrzeć małżeństwo ci, którzy poprzez fizyczny lub moralny współudział spowodowali śmierć współmałżonka" (kan. 1090 § 2). Chodzi więc tu (§ 1) o zabójstwo współmałżonka osoby, z którą ktoś pragnie zawrzeć małżeństwo lub zabójstwo własnego współmałżonka w celu poślubienia określonej osoby. Momentem istotnym w tej przeszkodzie oprócz faktycznego zabójstwa jest intencja związana z tym przestępstwem, mianowicie chęć zawarcia małżeństwa z określoną osobą. W drugim przypadku, niezależnie od intencji matrymonialnych, bierze się pod uwagę dwie osoby, które przez współudział fizyczny lub moralny spowodowały śmierć współmałżonka.

Przestępstwo, o którym mówi kan. 1090, wymaga świadomego działania strony lub stron i musi być ono dokonane osobiście lub przy pomocy kogoś innego (zleczone zabójstwo). Nie będzie przeszkodą samo usiłowanie dokonania zabójstwa lub zabójstwo chybione. Powyższa przeszkoda jest pochodzenia kościelnego i nie odnosi się do osób nie ochrzczonych. Dyspensa od przeszkody występku zastrzeżona jest Stolicy Apostolskiej.

9. Przeszkoda pokrewieństwa

Przez pokrewieństwo należy rozumieć bliski związek zachodzący pomiędzy osobami, oparty na wspólnocie krwi, na skutek pochodzenia od siebie lub od wspólnych przodków. Powstaje on wtedy, gdy ktoś przychodzi na świat z rodziców będących w związku małżeńskim lub poza nim.

W KPK (kan. 1091 § 1 - 4) czytamy: "W linii prostej pokrewieństwa nieważne jest małżeństwo między wszystkimi wstępnymi i zstępnymi, zarówno prawego pochodzenia, jak i naturalnymi. W linii bocznej nieważne jest aż do czwartego stopnia włącznie. Przeszkoda pokrewieństwa nie zwielokrotnia się. Nigdy nie zezwala się na małżeństwo, jeśli istnieje wątpliwość, czy strony są spokrewnione w jakimś stopniu linii prostej lub w drugim stopniu bocznej".

Należy wyjaśnić przy ustalaniu stopnia pokrewieństwa, że wspólny przodek oznacza parę ludzką lub tylko jedną osobę, od której krewni bezpośrednio pochodzą. Przez "linię" należy rozumieć szereg osób, które pochodzą od

jednego przodka. Według KPK linia może być prosta lub boczna. W linii prostej osoby pochodzą bezpośrednio od siebie, np. ojciec, syn, wnuk, natomiast w linii bocznej osoby krewne nie pochodzą wprost od siebie przez urodzenie, ale mają wspólnego przodka - chodzi tu o rodzeństwo. Biorąc pod uwagę "linię" można mówić o krewnych wstępnym przy ustalaniu dla kogoś przodków oraz zstępnym przy ustalaniu osób pochodzących od przodków. Przez stopień pokrewieństwa trzeba rozumieć miarę, przy pomocy której określa się odległość osób krewnych od wspólnego przodka, zarówno w linii prostej, jak i bocznej.

Przeszkoda pokrewieństwa w pierwszym stopniu linii prostej pochodzi z prawa Bożego naturalnego. W nauce Kościoła przyjmuje się powszechnie, że niemożliwe jest otrzymanie dyspensy od tej przeszkody we wszystkich stopniach linii prostej. Również Kościół nie udziela dyspensy na ślub, biorąc pod uwagę drugi stopień pokrewieństwa linii bocznej - rodzeństwo. Warto też przypomnieć, że polski Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie zezwala na małżeństwo między krewnymi w linii prostej oraz między rodzeństwem rodzonym i przyrodnym.

10. Przeszkoda powinowactwa

Powinowactwo jest to bliskość osób, której źródłem nie jest wspólnota krwi, ale ważnie zawarty związek małżeński, nawet jeszcze niedopełniony. Bliskość ta istnieje między mężem i krewnymi żony oraz między żoną i krewnymi męża (kan. 109 § 1). Oblicza się tak, że krewni męża w tej samej linii i w tym samym stopniu są powinowatymi żony i odwrotnie (kan. 109 § 2). Obecnie jedynie powinowactwo w linii prostej powoduje nieważność małżeństwa we wszystkich stopniach (kan. 1092). Najczęściej chodzi tu o relacje: ojczym - pasierbica, macocha - pasierb oraz teść - synowa, teściowa - zięć (po śmierci współmałżonka).

Przeszkoda powinowactwa jest pochodzenia kościelnego, więc możliwa jest dyspensacja.

11. Przeszkoda przyzwoitości publicznej

Przeszkoda ta powstaje z nieważnego małżeństwa po rozpoczęciu życia wspólnego lub z notorycznego albo publicznego konkubinatu. Powoduje ona nieważność małżeństwa w pierwszym stopniu linii prostej między mężczyzną i krewnymi kobiety, i odwrotnie (kan. 1093).

Podstawą przeszkody jest więc albo nieważne małżeństwo, po rozpoczęciu życia wspólnego, albo notoryczny lub publiczny konkubinatu. Nieważność małżeństwa może wynikać z różnych przyczyn, bez względu na to, czy zawarto je w dobrej lub złej wierze, byleby miało zewnętrzną postać prawdziwego związku małżeńskiego. Przez notoryczny lub publiczny konkubinatu należy rozumieć pozamałżeńskie pożycie dwojga osób na wzór małżonków i jeśli jest powszechnie znane, nazywa się go właśnie publicznym i jeżeli nie da się tego faktu ukryć, nosi miano - notorycznego. Nie wymaga się, aby strony mieszkały razem lub by kobieta była utrzymywana przez mężczyznę. Jest też rzeczą obojętną, czy osoby są wolne, czy też związane małżeństwem.

Jest to przeszkoda pochodzenia kościelnego i możliwa jest dyspensacja.

12. Przeszkoda pokrewieństwa prawnego

Pokrewieństwo prawne powstaje z adopcji. W KPK (kan. 1094) czytamy: "Nie mogą ważnie zawrzeć małżeństwa ze sobą ci, którzy są związani pokrewieństwem prawnym powstałym z adopcji, w linii prostej lub w drugim stopniu linii bocznej". Według prawa kościelnego tą przeszkodą są związani: adoptujący i osoba adoptowana oraz osoba adoptowana i dzieci osoby adoptującej.

Należy podkreślić, że przeszkoda pokrewieństwa prawnego powstaje z ważnie dokonanej adopcji. Pochodzi ona z prawa kościelnego i racją jej utrzymania jest fakt, że osoba adoptowana wchodzi do danej rodziny jako jeden z jej członków i powinna być traktowana jako jedno z dzieci.